

והאבן גדולה על פי הבאר

וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיִּלָּךְ אֶרְצָה בְּנִי־קָדֶם: וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ פִּי מֶן הַבָּאָר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבָּאָר: וְנֹאֲסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהִשִּׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמַקְמָהּ: ... וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל לַאֲעֵת הָאֶסְף הַמִּקְנֶה הַשְּׁקוּ הַצֹּאן וְלָכוּ רְעוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֹאסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: (בראשית כט א-יא).¹

בראשית רבה ע ח פרשת ויצא – באר שופעת דרשות

"וירא והנה באר בשדה" - רבי חמא בר חנינא פתר בו שש שיטות:²

"והנה באר בשדה" - זו הבאר,³ "והנה שלשה עדרי צאן" - משה ואהרן ומרים, "כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים" - שמשם כל אחד ואחד מושך מים לדגלו ולשבטו ולמשפחתו. "והאבן גדולה על פי הבאר" - א"ר חנינא: כמלוא פי כְּבֶרֶה קטנה היה בה.⁴ "ונאספו שמה כל העדרים וגללו" - בשעת המחנות, "והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה" - בשעת מסעות היתה חוזרת לאיתנה.⁵

דבר אחר: "והנה באר בשדה" - זו ציון, "והנה שלשה עדרי צאן" - אלו שלשה רגלים, "כי מן הבאר ההיא ישקו" - שמשם היו שואבים רוח הקודש, "והאבן גדולה" - זו שמחת בית השואבה. א"ר הושעיא: למה היו קוראים אותו בית השואבה? שמשם היו שואבים רוח הקודש. "ונאספו שמה כל העדרים" - באים מלבוא חמת ועד נחל מצרים. "וגללו את האבן" - שמשם היו שואבים רוח הקודש. "והשיבו את האבן" - מונח לרגל הבא.⁶

דבר אחר: "וירא והנה באר בשדה" - זו ציון, "והנה שלשה עדרי צאן" - אלו שלשה בתי דינים, דתנן: "שלשה בתי דינים היו שם אחד בהר הבית ואחד בפתח העזרה ואחד בלשכת הגזית".⁷ "כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים" - שמשם היו שומעין את הדין. "והאבן גדולה" - זה בית דין הגדול שבלשכת הגזית. "ונאספו שמה כל העדרים" - אלו בתי דינין שבארץ ישראל.⁸ "וגללו את האבן" - שמשם היו שומעין את הדין. "והשיבו את האבן" - שהיו נושאים ונותנים בדין עד שמעמידין אותו על בוריו.⁹

¹ וההמשך שם כידוע שרחל "בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לֵאבִיָּהּ פִּי רְעָה הוּא" וכאשר יעקב רואה את רחל הוא מתגלה לפתע כאיש רב-כח, ככתוב: "וַיִּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְלַל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁקֵן אֶת־צֹאן לְבֵן אָחִי אָמֹר". ואחרי זאת, המפגש המרגש עם רחל, שמן הסתם התפעלה ממעשהו של יעקב, ככתוב: "וַיִּשְׁקֵן יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֶלְו וַיִּבְרָךְ". ומה חשבו שאר הרועים שנכחו שם? האם שמחו גם הם לפגוש את הזר מרחוק בא ואשר גולל את האבן מעל פי הבאר בעצמו? מה הם חשבו על הנשיקה הספונטנית הזו?

² שישה פירושים / דרשות היו לרבי חמא בן חנינא על פסוק זה. לא את כולם נביא.

³ שהתגלגלה עם בני ישראל בכל שנות מסעם במדבר. ראו דברינו [בארה של מרים](#) בפרשת חוקת.

⁴ כברה היא נפה גסה שבה בוררים את גרעיני החיטה סינון ראשון (הנפה היא לסינון הקמח ועדינה יותר). הכברה, המוזקת ביד אדם, איננה כלי גדול במיוחד, וזה היה גודלה של הבאר, היינו מועט המחזיק את המרובה. ראו בראשית רבה ה ז: "ויקהילו משה ואהרן - אמר רבי חנינא: כמלא פי כברה קטנה היתה בה וכל ישראל עומדין בה! אלא מכאן שהחזיק מועט את המרובה".

⁵ הבאר שבפרשתנו היא יסודה וסודה של הבאר שהתגלגלה עם בני ישראל במדבר והרי לך עוד "מעשה אבות סימן לבנים", או בלשון פסיקתא זוטרתא שנראה להלן: "להגיד שהקב"ה מגיד מראשית אחרית". ופירוש הזוהר לתורה, פרשת חיי שרה דף קלב ע"א, מקדים את הבאר לזו של רבקה, אמו של יעקב, דודתה של רחל. נתגלגלה ובאה אותה באר בזמנים ומקומות רבים ועד ים כינרת הגיעה. וחדי עין (או בעלי דמיון מפות) יודעים לראותה "כמין כְּבֶרֶה קטנה בים של טבריא" (ויקרא רבה כב ז). הכל מצוי, כאמור, בדברינו [בארה של מרים](#) בפרשת חוקת.

⁶ ראו דברינו [שמחת בית השואבה](#) בחג הסוכות. שם הראינו שיש לחג זה גם שני שמות נוספים: שמחת בית השואבה, או שמחה חשובה: "מצוה חשובה היא, ובאה מששת ימי בראשית", שאולי דווקא זה מקשר אותה עם האבות. בית המקדש הוא אבן כל השנה (ובנוי על אבן השתיה שממנה הושתת העולם) ובחג הסוכות, זמן שמחתנו, נגלת האבן מעל פי הבאר ונפתח יסוד העולם ומשם שואבים מרוח הקודש. ואחרי החג, חוזרת האבן למקומה ומונחת עד הרגל הבא (עד פסח או עד סוכות הבא?).

⁷ ראו מסכת סנהדרין פרק יא משנה ב: "שלושה בתי דינין היו שם. אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית. באים לזה שעל פתח הר הבית ואומר: כך דרשתי וכך דרשו חבירי, כך לימדתי וכך לימדו חבירי. אם שמעו, אומרים להם. ואם לאו, באין להם לאותן שעל פתח העזרה ואומר: כך דרשתי וכך דרשו חבירי, כך לימדתי וכך לימדו חבירי. אם שמעו, אומרים להם. ואם לאו, אלו ואלו באים לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצאת תורה לכל ישראל, שנאמר (דברים י"ז) מן המקום ההוא אשר יבחר ה'".

⁸ הכוונה בפשטות לתהליך המדורג שמתואר בהערה הקודמת, אבל אפשר שהכוונה כאן לכינוס רחב יותר של 'כל העדרים' ובתי דינים מרחבי הארץ שהיו באים ללמוד תורה ואולי להתעדכן בחידושי התורה ופסקי התורה שהתחדשו בבית הדין הגדול שבירושלים. אם אכן כך, זוהי עדות מעניינת ונדירה לכינוס שכזה.

⁹ ובהמשך המדרש שם, בדומה למשנה בסנהדרין הנ"ל: "דבר אחר: והנה באר בשדה, זו סנהדרין, והנה שם שלשה עדרי צאן, אלו שלשה שורות של תלמידי חכמים שהם יושבים לפניו. כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים, שמשם היו שומעין את ההלכה. והאבן גדולה ע"פ הבאר, זה מופלא שבבית דין שהוא מסרס את ההלכה. ונאספו שמה כל העדרים אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, וגללו את האבן, שמשם היו שומעין את ההלכה, והשיבו את האבן על פי הבאר, שהיו נושאים ונותנים בהלכה עד שמעמידים אותה

דבר אחר: "וירא והנה באר בשדה" - זו ציון. "והנה שם שלשה עדרי צאן" - אלו שלשה מלכיות ראשונות. "כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים" - שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות. "והאבן גדולה על פי הבאר" - זו זכות אבות. "ונאספו שמה כל העדרים" - זו מלכות רומי ... "וגללו את האבן" - שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות. "והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה" - לעתיד לבוא זכות אבות עומדת.¹⁰

דבר אחר: "וירא והנה באר בשדה" - זה בית הכנסת, "והנה שם שלשה עדרי צאן" - אלו שלשה קרואים. "כי מן הבאר ההיא ישקו וגו'" - שממש היו שומעים את התורה. "והאבן גדולה" - זה יצר הרע, "ונאספו שמה כל העדרים" - זה הצבור. "וגללו את האבן" - שממש היו שומעים את התורה, "והשיבו את האבן למקומה" - שכיון שהם יוצאים להם, יצר הרע חוזר למקומו.¹¹

ר' יוחנן פתר לה בסיני: "וירא והנה באר" - זה סיני. "והנה שם שלושה" - כהנים לויים וישראלים. "כי מן הבאר ההיא" - שממש שמעו עשרת הדברות. "והאבן גדולה" - זו שכניה. "ונאספו שמה כל העדרים" - ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום ר' שמואל: שאילו היו ישראל חסרים עוד אחד, לא היו מקבלים את התורה. "וגללו את האבן" - שממש היו שומעים את הקול ושמעו עשרת הדברות. "והשיבו את האבן למקומה" - "אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם" (שמות כ).¹²

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית כט ב - עוד בארות מיסטריות

"וירא והנה באר בשדה" - אמרו רבותינו ז"ל: אין המקרא יוצא מידי פשוטו. אעפ"כ רצו הדרשנים להרחיב המקרא, ולדרוש עליו מה שהיה בעולם, ולהגיד שהקב"ה מגיד מראשית אחרית, ולהודיע לנו ששיחת האבות כמה ענייני מצות יש בהן, וכן פתר ר' חמא בר חנינא בבראשית רבה ... והנה באר בשדה, זו הבאר שהיה לישראל במדבר, והנה שם שלשה עדרי צאן, משה ואהרן ומרים וכו'.¹³

רד"ק בראשית פרק כט פסוק ב - חלוקה צודקת ויעילה של המים

והאבן גדולה - לפי שלא היו שם מים אחרים להשקות צאן אנשי העיר, שמו אבן גדולה על פי הבאר, כדי שלא יוכלו להשקות אלא בהיותם יחד, וישקו זה אחר זה. ואם ישקו זה לבדו וזה לבדו, ישאב כל אחד לנפשו והנשארים בשוקת ילכו לבטלה ויישפך עד שלא יבא האחר. ואפילו יהיו בשוקת,¹⁴ לא ישקה מהם הבא אחרי

על בוריה". מסרס את ההלכה, היינו חותך ומכריע. וכך גם התיאור האידילי בתוספתא חגיגה ב ט: "אמר ר' יוסי: בתחילה לא היתה מחלוקת בישראל, אלא בית דין של שבעים ואחד היה בלשכת הגזית ושאר בתי דינים של עשרים ושלשה היו בעיירות שבארץ ישראל ... נצרך אחד מהן, הולך אצל בית דין שבעירו. אין בית דין בעירו, הולך אצל בית דין הסמוך לעירו. אם שמעו אמרו להן ואם לאו הוא ומפלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית ... אלו ואלו באין לבית דין שבלשכת הגזית ... משם הלכה יוצא ורווחת". "מפלא בבית דין" יכול לעתים לחלוק על הרוב ואם הוא עושה מעשה הוא נחשב לזקן ממרה ואז אולי הוא האבן שצריך לגלול ולהשיב אותה למקומה הנכון. ראו דברינו [זקן ממרה](#) בפרשת שופטים.

¹⁰ פירוש סימבולי נוסף לבאר, לעדרים ולאבן הוא יחסי עם ישראל והמלכיות ששעבדו אותו. לשלוש המלכיות הראשונות: מצרים, בבל, יוון (כך נראה לומר) חסרה המלכות הרביעית היא רומא וגם לה מצא הדרשן סמך. רומא שווה כנגד "כל העדרים" (והמלכות החמישית היא האסלאם לא נצפתה ע"י דרשני אותה תקופה ויש לדון בה בנפרד, חפשו הביטוי "תחת אדום ולא תחת ישמעאל"). ואחרי הכל, האבן היא זכות האבות תעמוד לעם ישראל. ראו דברינו [זכות אבות](#) בפרשת בחוקותי שם חסר מדרש זה.

¹¹ עד שייבנה בית המקדש ונזכה לאבן הגדולה הנגללת בשמחת בית השואבה, הרי לנו מקדש-מעט, בית הכנסת של ימינו, שנמשל לבאר מים חיים בשדה. אלא שעל פי באר זו נמצאת אבן גדולה היא היצר הרע! כאשר נאספים ליד הבאר והאבן "כל העדרים", הם ציבור המתפללים, ומעלים שלושה קרואים לתורה, מסתלק לרגע יצר הרע. ראו גמרא קידושין ל ע"ב: "בראתי יצר הרע ובראת לו תורה תבלין". אך מרגע שהם יוצאים מבית הכנסת, שבה האבן למקומה וחזרה וכוסתה הבאר. (ויש אומרים שיצר הרע הוא דווקא בזמן קריאת התורה ... מי קיבל עליה ומי לא, הלכות יארצייט, חזנות וכו'). ובאשר לדימוי המשולש: אבן-תורה-יצר, ראו ויקרא רבה פרשה לה: "כך אמר הקב"ה: התורה אבן ויצר הרע אבן, האבן תשמור את האבן. התורה אבן; ואתנה לך את לוחות האבן (שמות כד, יב). ויצר הרע אבן: והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו, כו)". וכבר הקדשנו למוטיב זה דף מיוחד בשם [האבן תשמור את האבן](#) בפרשת כי תבוא.

¹² רבי יוחנן מוסיף עוד פירוש לשישה של ר' חמא בן חנינא ומדרשים אחרים (ילמדנו) מוסיפים את שבטי ישראל ופרשני המקרא הנוטים לתורת הסוד (ריקנאטי, רבנו בחיי בן אשר, אור החיים ועוד) וכן גדולי החסידות, לקחו מדרש זה ופיתחו אותו עוד ועוד והפליגו בו סודות ורמזים. ואנו שואלים: מה עם הפשט? האם פשט הפסוק הוא ברור ומובן ואין בו שום בעיה?

¹³ והוא ממשיך שם ומרכז כמעט את כל הדרשות הסימבוליות על "האבן הגדולה שעל פי הבאר" שראינו לעיל וגם אחרות. הפשט של הפסוקים הוא פשוט כל כך שאין פלא שחז"ל נמשכו אל המדרשים הנאים מושכי הלב. ובאמת, מה יש כבר לבאר בפשט הפסוקים האלה? אם נתעקש, הנה רש"י לפסוק ג בפרק כט: "ונאספו - רגילים היו להאסף לפי שהיתה האבן גדולה". ובפסוק ח שם: לא נוכל להשקות, לפי שהאבן גדולה". ורשב"ם מסביר: "רובצים עליה - ממתנים עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן: והאבן גדולה על פי הבאר - שלא יפול אדם או שלא ישאבו ממנה שאר בני אדם: ויגל את האבן לבדו - להודיע גבורתו בא הכתוב". הכל פשוט וברור. האמנם?

¹⁴ אפילו אם יישארו מים בשוקת.

כן, כיון שעמדו שאובים שעה או שתיים. כי לא ישתו הצאן לרצונם כן, אלא השאובים לשעתם. לפיכך שמו אבן גדולה על פי הבאר שלא יוכלו להסיעה עד שיהיו יחד כל אנשי העיר.¹⁵

רש"י בראשית כט ז – אם שכירים אם בעלים, לא עת היאסף המקנה

הן עוד היום גדול - לפי שראה אותם רובצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם: הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם אף על פי כן לא עת היאסף המקנה וגו'.¹⁶

לא נוכל - להשקות, לפי שהאבן גדולה.¹⁷

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית כט ח פרשת ויצא – סיבה טכנית?

"וויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים". כי חוץ משלשה עדרי צאן שהיו רובצים על הבאר היו עוד שאר עדרים, לכך אמרו לו: "עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן". לא מפני כובד האבן שעל פי הבאר, אלא מפני שלא היו משקין אלו מחוץ לאלו, כי אם בבת אחת, שהמים לעולם יקרים בשדה, לכן נאמר: "עד אשר יאספו כל העדרים".¹⁸

ויש לומר כי מפני כובד האבן שעל פי הבאר, שכן אמר למטה ויגש יעקב ויגל את האבן. שאם נאמר כי חתום היה הבאר בחתימת כל העדרים, שלא ישקו זה בלא זה, אם כן היאך השקה יעקב את צאן לבן בלא רשות כל העדרים? לכך לא נוכל לומר אלא שגדולה היתה האבן, ומפני כובד שלה אמרו הרועים "עד אשר יאספו כל העדרים".¹⁹

עקידת יצחק בראשית שער כה (פרשת ויצא) – רחל השלימה את התכנסות העדרים²⁰

.. ולזה האבן גדולה על פי הבאר, כי כך ראו כל בעלי העדרים, שהאבן אשר יניחו על פי הבאר תהיה גדולה כדי שלא תהא נוחה להתגולל ולהשקות כל מי שירצה. עד שיאספו שמה כל העדרים וגללו אותה לצדדיה אל אחת הצדדים, לגלות פי הבאר, באופן שיוכלו לשתות הצאן ושתהיה נקלת²¹ החזרה לשם ... והיה זה לפי הנראה כי לא היו שם המים בשפע ולזה הוצרכו שתהיה זאת הבאר גל נעול מעין חתום. ולזה מה שהקפיד באומרו:

¹⁵ ראו פירוש חזקוני שאומר: "והאבן גדולה על פי הבאר - שלא יפול בה בריה וכלים ושלא ישאבו ממנה שאר בני אדם", אבל רד"ק מדגיש את החלוקה הפנימית בין כל הרועים השותפים בבאר. מסיבות פנימיות וחיצוניות, כנגד אדם שבא מן החוץ ולא מכיר את מנהגי המקום, הציבו שם את האבן הגדולה. לפיכך יש לתמוה על מעשהו של יעקב שהתערב בחוקי המקום ומנהגיו. באיזו זכות הוא מסיר לבדו את האבן שמטרתה לגרום לחלוקה צודקת של המים ומשקה את צאן קרובו? שלושה עדרים כבר באו, רחל היא הרביעית, עוד מעט ויגיעו כל השאר, למה הוא מתערב? האם שלושה העדרים שכבר היו שם נתנו לו לגיטימציה? האם השקה גם להם? האם השקו הם בעצמם ונהנו ממעשהו? ומה ענו הם ורחל ויעקב לרועים שבאו מאוחר יותר וגילו שהאחרים כבר השקו ולא חיכו להם? לא מצאנו תשובה בהמשך פירוש רד"ק מלבד דבריו שם: "ויגל את האבן - עם שלשה הרועים שהיו שם או הוא לבדו, והיה לו זה מברכת האל שנתן לו כח יתירה". נתינת הכל מהאל היא גם הצידוק המוסרי? או אולי השתתפות שלושת הרועים שלא לכווח הפיסי נצרך יעקב אלא להסכמתם?

¹⁶ דבריו של רש"י מיוסדים על מדרש בראשית רבה ע יא: "אמר להם: אם שומרי שכר אתם, הן עוד היום גדול. ואם שלכם אתם רועים, לא עת היאסף המקנה". ראו פיתוח דברים אלה בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת ויצא פרק כט: "וויאמר הן עוד היום גדול. אמר להם: אם שומרי שכר אתם, הן עוד היום גדול וחייבים אתם לרעות את הצאן, ואם שלכם אתם רועים, לא עת היאסף המקנה, מיכן לאדם חשוב שהולך למקום אחד ורואה דבר שלא כהוגן, שצריך למנעם ואל יאמר שלום עלי נפשי". אך על זה בדיוק אנו שואלים: מה פשר העצות שנותן איש זר זה מקרוב בא ועדיין לא יודע את מנהגי המקום? מי אמר שזה "דבר שלא כהוגן"? מה מבין "איש תם יושב אהלים" במנהגי הרועים בכלל ואלה שבחרו בפרט? מי ביקש ממנו להתערב?

¹⁷ רש"י מוסיף קושי על קושי כאשר בפסוק הסמוך, בהסבר של מענה הרועים ליעקב, הוא מזכיר את האבן הגדולה שנוכרת במקרא חמישה פסוקים קודם, ולא את דבריהם: "לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר וכו'". כיצד זה לא חש רש"י שיש כאן משהו מעבר להסבר טכני-פיסי - שיש סיבה יותר מהותית לכך שהושמה "אבן גדולה על פי הבאר"? האם זה ההבדל בין רד"ק שחי בדורם צרפת וראה את מנהגי הרועים והשקית העדרים ורש"י שחי בצפונה?

¹⁸ חזרנו אל מדרש/פירוש פסיקתא זוטרתא שלעיל ראינו כאילו פשט הפסוק פשוט בעיניו והוא פונה אל המדרשים. אך הנה גם הוא, כרד"ק מעורר את קושי פשט הפסוקים, כיצד עשה יעקב מה שעשה, והרי "המים לעולם יקרים בשדה"!

¹⁹ התירוץ של פסיקתא זוטרתא קשה ולא ברור, ונראה כאילו הוא הופך את השאלה על פניה בבחינת "היא הנותנת". אם ככה עשה יעקב, אז בהכרח הסיבה היא טכנית בלבד וזה בסדר! שהרי "אם נאמר כי חתום היה הבאר בחתימת כל העדרים, שלא ישקו זה בלא זה, אם כן היאך השקה יעקב את צאן לבן בלא רשות כל העדרים?"! ראו שוב דבריו שהבאנו בהערה 16: "מיכן לאדם חשוב שהולך למקום אחד ורואה דבר שלא כהוגן, שצריך למנעם ואל יאמר שלום עלי נפשי". ולנו קשה להלום דברים אלה ונראה לנו שהקושיה חזקה מהתירוץ.

²⁰ רבי יצחק ב"ר משה עראמה, נולד בספרד 1420, עזב בגירוש ספרד 1492 ועבר לפורטוגל וממנה לאיטליה. נפטר בעיר נאפולי 1494. כתגובה לדרשות הנוצריות שחויבו היהודים להקשיב להן, החל רבי יצחק לדרוש ברבים, ודרשות אלה, כונסו בספר עקידת יצחק. פרשנים בולטים כדון יצחק אברבנאל בן דורו ואפרים מלונטשיץ בעל "כלי יקר", הושפעו מדרשות אלה. המידע באדיבות פרויקט השו"ת.

²¹ קלות

"ונאספו שמה וכו' והשיבו את האבן וכו' ", שאם לא כן מה לו להזכיר בכאן צורך ההשבה? ולזה כאשר אמר להם יעקב כסבור שהם רובצים להיאסף: הן עוד היום גדול וכו' השקו הצאן ולכו רעו, השיבו לא נוכל, שאין אנו רשאים לגולל את האבן מעל פי הבאר, כי חוק ותנאי הוא בינינו שלא לפתוח הבאר עד אשר יאספו כל העדרים ואז וגללו האבן האנשים אשר ירצו לגוללה והשקינו הצאן: "ועודנו מדבר עמם ורחל באה וכו' כי רועה היא" והם כבר גילו דעתם שהיו מצפין אותה²² כי לא יוכלו להשקות עד בואה כאחד הרועים.²³

בראשית רבה ע יא פרשת ויצא – בין בנות יתרו לבנות לבן

"ועודנו מדבר עמם ורחל באה" – אמר רבן שמעון בן גמליאל: בוא וראה, כמה בין שְׁכָנוֹת לְשְׁכָנוֹת! להלן שבע היו ובקשו הרועים להזדווג להן, זהו שכתוב: "ויבואו הרועים ויגרשו" (שמות ב יז). ברם כאן, אחת היתה ולא נגע בה בריה, על שם: "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם" (תהלים לד ח) - לסובבים ליראיו.²⁴

שבת שלום וחמימה

מחלקי המים

מים אחרונים: נראה שנשארו בצריך עיון גדול וכפי שהערנו לעיל: השאלה כיצד נהג יעקב כפי שנהג, חזקה ממיעות התשובות שמצאנו. אולי לא בכדי נמשכו חכמינו למדרשים המופלאים על הבאר הפלאית ועדרי הצאן ההיסטוריים והסמליים. וכל היודע על מדרש או פירוש שמתמודד עם השאלה נ"ל, אני יחיש שמועתו הטובה אלינו.

פרפראות מים אחרונים: עפ"י המדרש, יעקב בא בחוסר כל ללבן משום שאליפז, בנו של עשו, התנפל עליו בדרך וגזל את רכושו המעט שלקח איתו (מדרש אגדה (בובר) פרק כח סימן כ). לבן שהיה בטוח שיעקב בא ברכוש גדול, כמו עבד אברהם שבא לקחת את רבקה, ערך חיפוש על יעקב ("בדיקה ביטחוניית") ולא מצא דבר. ועל זה אומר הפסוק: "ויספר ללבן את כל הדברים האלה". ראשי תיבות: **אל תתמה כי לא הבאתי דבר, ברכוש רב יצאתי מאבי, הרשע אליפז לקח הכל.** בשם בעל הטורים ולא מצאתיו בדפוסים.

²² מצפים לה.

²³ לאחר שעורר גם הוא את השאלה במלוא חומרתה, כולל השבת האבן למקומה, נראה שהצעתו של בעל עקידת יצחק לפתרון היא שכשרחל באה, אז נשלמה אסיפת כל העדרים ולפיכך נהג יעקב כהוגן. ולא היה צורך שישקה את כל שאר העדרים, כי כל הרועים היו שם ולצורך זה באו ורק ציפו לבואה של רחל. רחל השלימה את התכנסות הרועים והקפידה כנראה לבוא תמיד אחרונה לאסיפה. הרועים מצידם נהגו בה כבוד: "שהיו מצפים אותה (לה), כי לא יוכלו להשקות עד בואה כאחד הרועים". מה שאגב יוצר פער ברור בין ההתנהגות של רועי מדין עם בנות יתרו ובין רועי חרן בארם. אחרי פירוש פשט זה, ממשיך עקידת יצחק לפירוש האלגורי של חז"ל: "והנה חז"ל להגדיל מעלת הספור הזה ולצרף ענינו למראה הנראית לו ראשונה בצאתו, ראו לדרוש אותו על פנים רבים, כולם שומרים תמונתו".

²⁴ אגב ההשוואה בין בנות יתרו ורחל, שבה העדיפות היא לרחל שהיא ממשפחת אברהם, אנו למדים על התנהגותם ההוגנת של רועי חרן. מדרש זה משלים את דברי בעל עקידת יצחק שבואה של רחל הוא שמצדיק את התנהגותו של יעקב. ראו גם פירוש ספורנו לבראשית כט י: "כאשר ראה יעקב את רחל. אבל קודם לכן לא רצה לגלול את האבן שלא לחוב לאחריים. כי חשש שמא ישקו הרועים אותם השלושה עדרים ולא ימתינו לעזור לאחריים". בואה של רחל וההרמוניה שיעקב ראה ששוררת בינה ובין הרועים שסביבה, היא, כפי שנסינו לומר בהערה הקודמת, שגרמה ליעקב לחשוב שזה הרגע הנכון לגלול את האבן מעל פי הבאר.